

Foto: Anda van Riet

ENTI ARENDS, HANNEKE BAKKER, ELSBETH BUUNK, HELEEN DIJKS, RIANNE DE GOEDE, WIEKE HILLEN, MADELEINE LAUMANN, SARAH MAAS & KARIN VAN DER WORP

Grammaticaonderwijs blijft een lastige kwestie. Moeten de leerlingen gewoon grammaticaregels stampen? En moet je het dan als docent voorkauwen of moeten ze het zelf ontdekken? Of moet je er helemaal geen aandacht aan besteden, en ervan uitgaan dat ze het vanzelf wel oppikken door met taal bezig te zijn? Om meer duidelijkheid hierover te krijgen hebben wij in het kader van onze opleiding tot eerstegraads docent hier onderzoek naar gedaan. Dit onderzoek biedt weliswaar geen pasklare oplossing, maar geeft wel een inzicht in de effectiviteit van grammaticaonderwijs.

Eerder onderzoek

Naar de effectiviteit van grammaticaonderwijs is in het verleden onderzoek gedaan. Maar dat zijn veelal onderzoeken waarbij de leerlingen instructies krijgen via een computer. In een aantal gevallen betreft het onderzoek waarbij de proefpersonen een speciaal daarvoor ontwik-

kelde taal aanleren. In zo'n opzet kunnen de invloed van een docent, het taalaanbod, de moeilijkheidsgraad van de grammatica en de tijd die de deelnemers daaraan besteden, zo veel mogelijk constant gehouden worden. Het nadeel is dat een dergelijke computergereguleerde leeromgeving wel erg ver af staat van een reële klassensituatie. En het is juist zo belangrijk te zien hoe de instructievormen werken in de lespraktijk. Verder doen aan deze onderzoeken vaak studenten mee, waarbij het nadeel bestaat dat het heterogene groepen betreft met soms verschillende moedertalen. Het is dan te betwijfelen of de conclusies uit die onderzoeken wel generaliseerbaar zijn voor de onderwijspraktijk in het voortgezet onderwijs. Bovendien kijkt veel van dat onderzoek in de regel slechts naar één taal.

In het hier beschreven onderzoek worden de instructievormen voor drie vreemde talen getest onder scholieren in het voortgezet onderwijs. Hierbij is gekozen voor Engels, Spaans en Duits.

Eerdere onderzoeken suggereerden dat de effectiviteit van een instructievorm afhangt van de moeilijkheidsgraad van de grammaticale structuur. Uit verschil-

Over goed grammaticaonderwijs zijn de meningen in onderwijsland verdeeld. In de meeste schoolboeken handelt men vaak dezelfde instructievorm: de leerlingen krijgen een grammaticaregel aangeboden of moeten die zelf afleiden, en gaan die regel vervolgens oefenen. Maar is dit wel de meest effectieve manier om grammatica te leren? En wat zijn de andere mogelijkheden? Negen lio's aan het Universitair Onderwijscentrum Groningen (UOCG) hebben onderzoek gedaan naar de effectiviteit van vier verschillende instructievormen binnen het grammaticaonderwijs.

EFFECTIVITEIT VAN GRAMMATICAOONDERWIJS

lende bronnen (De Graaff & Housen, 2009; DeKeyser, 1995, 2005; Andringa, 2005, 2007) is voor het huidige onderzoek een lijst van criteria samengesteld om de complexiteit van een grammaticale structuur te kunnen bepalen. Complexe structuren zouden volgens deze bronnen beter (of zelfs alleen) impliciet aan te bieden zijn, terwijl eenvoudige structuren ook goed expliciet aangeboden kunnen worden. We hebben onderzocht of dat in de echte lespraktijk ook zo blijkt te zijn.

Uitgangspunten van het onderzoek

Voor dit onderzoek is gekozen voor het aanbieden van de trappen van vergelijking (hierna te noemen tv). Er wordt onderzocht welke van vier instructievormen (zie kader), benoemd door Robinson (1996), de meest effectieve is. Op basis van deze vier instructievormen zijn er voor elke taal vier lessenseries ontwikkeld.

Op basis van criteria uit de literatuur konden de tv in de verschillende talen als simpel of complex worden beoordeeld. In het Engels en het Duits zijn de tv simpel omdat ze lijken op de structuur in het Nederlands en er niet veel denkkraft nodig is om de structuur

toe te passen (*small – smaller – smallest; klein – kleiner – kleinst*). Het Engels heeft echter als bijkomende bijzonderheid voor de adjectieven van meer dan één lettergreep een afwijkende structuur, die als complex kan worden beschouwd (*beautiful – more beautiful – most beautiful*). In het Spaans daarentegen kunnen de tv als complex beschouwd worden door het contrast met de Nederlandse structuur. Het Spaans gebruikt de perifrastische (omschrijvende) structuur (*pequeño – más pequeño – el más pequeño*) zoals ook het Engels bij adjectieven van meer dan één lettergreep, tegenover de morfologische structuur van het Nederlands, waarbij morfemen (-er en -st) aan het woord toegevoegd worden. Bovendien zijn er nog een aantal uitzonderingen die de Spaanse tv complexer maken.

Aan de hand van deze informatie en bovengenoemde literatuur zijn er hypothesen opgesteld. Ten eerste, dat voor de tv in het Duits en Engels een expliciet-deductieve aanpak het beste zou werken, omdat het een simpele structuur betreft. Ten tweede, dat voor Spaans een impliciete aanpak beter zou werken omdat het daar een complexe structuur is. Ten slotte dat de adjectieven van meer

	INSTRUCTIEVORM	KARAKTERISTIEK
MET BEWUSTGEMAAKTE GRAMMATICAREGEL	expliciet-inductief	de leerling leidt zelf de regel af uit een talig aanbod
	expliciet-deductief	de leerling krijgt de regel aangereikt
ZONDER BEWUSTGEMAAKTE GRAMMATICAREGEL	impliciet	de leerling leert talig materiaal met de structuur uit het hoofd
	incidenteel	de leerling komt alleen door een leestekst en bijbehorende tekstbegripoefeningen in aanraking met de structuur
<p>Toelichting</p> <p>expliciet: met gebruikmaking van metataal (taalkundige begrippen)</p> <p>impliciet: zonder gebruikmaking van metataal; verondersteld wordt dat de leerling de structuur onbewust verwerft</p> <p>inductief: van het voorbeeld (concreet taalmateriaal) naar de regel (abstract)</p> <p>deductief: van de regel (abstract) naar het voorbeeld (concreet taalmateriaal)</p>		

Vier instructievormen voor grammatica volgens Robinson (1996)

dan één lettergreep in het Engels ook beter impliciet aangeleerd kunnen worden. Bij alle hypothesen wordt uitgegaan van moedertaalsprekers van het Nederlands.

Onderzoekopzet

In totaal hebben er tweeënveertig onderbouwklassen meegedaan met een gemiddelde leeftijd van dertien jaar. Per taal zijn er vier lessenseries ontworpen voor alle vier de instructievormen. De basis voor alle lessenseries is een tekst over de Olympische Winterspelen, een thema dat op het moment van uitvoering actueel was en veel mogelijkheden bood voor het verwerken van de tvv. In alle lessenseries is gestreefd naar een gelijke bloot-

stelling aan de grammatica qua tijd en ook een gelijk aanbod van talig materiaal. Voor de docenten is een duidelijk protocol geschreven over de uitvoering van de lessenserie om de invloed van de individuele docenten op het resultaat te beperken.

Aan het begin van elke lessenserie werd een pretest afgenomen waarbij de leerlingen zinnen met de tvv als correct of incorrect moesten beoordelen. Aan het einde van de lessenserie werd deze test nogmaals afgenomen om de leerwinst te meten. Ook werd er nog een schrijftest afgenomen waarbij de leerlingen zelf vormen van de tvv moesten produceren.

Verder waren er een aantal controlegroepen per taal,

Expliciete instructie over de trappen van vergelijking lijkt volgens ons onderzoek effectiever dan impliciete

die zonder enige instructie de testen moesten maken. De resultaten van de groepen met de verschillende instructievormen konden zo afgezet worden tegen de resultaten van de groepen zonder instructie.

Resultaten

De resultaten voor Duits en Engels laten zien dat bij de tvv in deze talen expliciet-deductieve instructie het meest succesvol is. Voor Spaans is de expliciet-inductieve instructie het meest succesvol, (gevolgd door impliciete instructie). Dat werd niet verwacht, omdat de structuur als complex geclassificeerd is. De aanname dat impliciete instructie het meest succesvol is bij het aanleren van de tvv met een adjectief van meer dan één lettergreep in het Engels, lijkt niet bevestigd te worden. Het lijkt erop dat de impliciete instructievorm voor deze complexe structuur geen grotere effectiviteit heeft.

Uit het onderzoek kunnen bepaalde tendensen worden afgeleid. Alles bij elkaar genomen lijkt expliciete instructie over de tvv volgens ons onderzoek effectiever dan impliciete, ook in het Spaans. Voordat dit geconcludeerd kan worden, moet echter rekening worden gehouden met een andere factor: de tijd die het kost om impliciete kennis te verwerven. Het is goed mogelijk dat drie lessen niet voldoende tijd bieden om de structuren te internaliseren, zodat de vergelijking met expliciete instructie een oneerlijke is.

Het onderzoek suggereert wel dat ook impliciete en incidentele instructie effect hebben. De klassen met die instructievormen scoren namelijk hoger dan de controlegroepen, die helemaal geen instructie kregen. Erg interessant is dat de expliciet-inductieve aanpak bij een aantal klassen (met name voor Spaans) effectiever bleek dan de expliciet-deductieve, die bij Engels het meest effectief was.

Uit het onderzoek blijkt bovendien dat de beste manier om grammatica aan te bieden niet noodzakelijk afhangt van de moeilijkheidsgraad van de structuur, want de expliciete instructievormen waren in alle gevallen het meest succesvol.

Wat betekent dit voor de onderwijspraktijk?

Veel leergangen bieden grammatica óf uitsluitend deductief óf uitsluitend inductief aan (Tammenga-Helmantel, 2010). Ons onderzoek heeft aangetoond dat zowel expliciet-inductieve als expliciet-deductieve instructie zeer effectief is. Dit suggereert dat het zeer de moeite waard is beide vormen te gaan gebruiken. Ze werken allebei, en door af te wisselen kun je tegemoetkomen aan (leerstijl)verschillen tussen leerlingen. Ook blijkt het impliciet en incidenteel aanbieden van structuren wel degelijk nut te hebben. Dit kost echter tijd, en tijd is schaars in het onderwijs. Een beperkt impliciet aanbod van grammaticale structuren is realiseerbaar en kan bijvoorbeeld dienen als voorbereiding op expliciete instructie. Bovendien is de effectiviteit van impliciete instructie een reden om leerlingen meer te laten lezen, kijken en luisteren in de doeltaal.

Docenten en leergangauteurs moeten zich realiseren dat er meerdere manieren zijn om de leerlingen met grammatica bezig te laten gaan. De ene manier geeft misschien meer leerwinst dan de andere, maar elke manier heeft effect, zo is gebleken uit dit onderzoek. Door af te wisselen in instructievorm bied je variatie en mogelijk differentiatie voor de leerlingen. ■

LITERATUUR

- Andringa, S. (2005). *Form-focused instruction and the development of second language proficiency* (Dissertatie). RUG, Groningen.
- Andringa, S. (2007). Grammaticaonderwijs en de ontwikkeling van tweedetaalvaardigheid. *Levende Talen Tijdschrift*, 8(1), 23–29.
- DeKeyser, R. (1995). Learning second language grammar rules: An experiment with a miniature linguistic system. *Studies in Second Language Acquisition*, 17, 379–410.
- DeKeyser, R. (2005). What makes learning second-language grammar difficult? A review of issues. *Language Learning*, 55, 1–25.
- Graaff, R. de, & Housen, A. (2009). Investigating the effects and effectiveness of L2 instruction. In M. Long & C. Doughty (Red.), *The handbook of language teaching* (pp. 726–755). Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Robinson, P. (1996). Learning simple and complex second language rules under implicit, incidental, rule-search, and instructed conditions. *Studies in Second Language Acquisition*, 18, 27–67.
- Tammenga-Helmantel, M. (2010). Grammatica in onderbouwleergangen Duits. *Levende Talen Magazine*, 97(5), 16–19.